

Recht door zee

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

Schriftlezing Oude Testament: Exodus 15, 1-6 en 20-21

Schriftlezing Brieven: Romeinen 8, 14-17

Schriftlezing Evangelie: Matteüs 9, 18-19 en 23-26

Gemeente van Christus, het gaat niet om ons enthousiasme en het gaat ook niet om onze klaagzang. Natuurlijk is daar wel sprake van, ik bedoel van enthousiasme en van klagen. Dat is menselijk en van alle tijden en terecht. Natuurlijk heeft Israël in Egypte geklaagd. Ze hebben geleden onder de zweepen van de slavendrijvers. Het is alleen maar menselijk om te huilen als je wordt geslagen, helemaal als het ten onrechte is. Zo is het ook begrijpelijk dat de mensen in het huis van Jaïrus uiting geven aan hun verdriet. Zij staan bij een dood kind. Wie zou het hun kwalijk nemen, dat zij zich helemaal overgeven aan hun verdriet?

Maar het is óók niet het enthousiasme, hoe goed ook bedoeld, dat de redding bewerkt. Zeker, Israël staat aan het eind van het verhaal te juichen op de andere oever van de Schelfzee. Het lied van Mozes en Mirjam mag er wezen. Natuurlijk zijn ze blij, na de bevrijding. Nu zijn zij op weg naar het beloofde land. Het is belangrijk, zoals ieder loflied dat wij zingen ter ere van God buitengewoon belangrijk is en onze monden niet kunnen zwijgen wanneer de eer van God moet worden bezongen. Maar het keerpunt in het verhaal, het aangrijpingspunt van de bevrijding, dat bevindt zich in het midden van de geschiedenis, tussen kyrie en gloria, daar waar het Godsrijk raakt aan deze wereld.

Wat centraal staat is de bevrijdende hand Gods. Dat is de verbindende schakel in de verschillende teksten die wij hebben gehoord. Gods rechterhand leidde Israël weg uit de onderdrukking. Dat was 'recht door zee', geen kronkelwegen door de chaos. Het was Gods hand die hen bevrijdde. Net zo, mag bevrijding worden verwacht voor de dochter van Jaïrus, wanneer Jezus zijn hand op haar zal leggen.

In hand van deze goede macht is het dat wij onszelf mogen herkennen als zonen en dochters van God. Wat onze huidskleur ook is, hoe onze welstand of het gebrek daaraan, of we nu rijk zijn of arm, of we succesvol zijn of juist niet, bij welke kerk je ook hoort, of misschien wel geen enkele, mensen mogen als kinderen Gods worden aangekeken. Misschien hebben we de neiging onszelf een identiteit te verschaffen door alles wat wij meemaken naar buiten toe heel positief te presenteren. Misschien lukt het zelfs op de sociale media om in een virtuele extensie mensen daarin te laten geloven. Maar

het is niet onze ijver of ons falen, waardoor wordt bepaald wie wij zijn. Zo verschillend als wij zijn, we zijn kinderen van één Vader. De essentie van de boodschap betreft een heel subtiel onderscheid. Het levenslot is wisselvallig. Wij kunnen worden heen en weer geslingerd tussen gezondheid en ziekte, tussen geluk en diepe wanhoop. Treuren heeft daarbij een functie. Emoties horen erbij in mensenlevens en er is geen reden ons daarvoor te schamen. Het is goed deze te uiten, zoals het goed is in ons kyriegebed de nood van de wereld voor God neer te leggen. Dat is allemaal waar, net zo goed als dat het waar is dat vreugdevolle feesten het verdienen te worden gevierd. Maar we doen er ook goed aan te beseffen dat de bevrijding zelf ten diepste niet van onze gevoelens afhankelijk is. Het is God die mensen bevrijdt. Dat wil hij. Daar is hij op uit. Met die handeling wordt zijn identiteit gedefinieerd in de oude verhalen. Die rol valt samen met zijn wezen. Zo is de Vader van Jezus God. Zo is hij de bron van het goede leven.

Toen de liturgie voor deze viering werd voorbereid door leden van kerken in het Caraïbisch gebied, hebben zij teruggedacht aan hun eigen bevrijding. Sommigen van hen zijn nazaten van slaveneigenaren. Sommigen hebben slaven tot voorouders. Sommigen beiden. Allemaal hadden die voorouders bevrijding nodig, de een van ketenen van ijzer. De ander was geketend in vooroordelen en eigenbelang. Het verhaal van Mozes en de Exodus behoorde, heel begrijpelijk, tot de favorieten van de slaven. Het was in de religie van de eigenaars, door de Europeanen verkondigd, dat door de Afrikaanse slaven dynamiet werd gevonden, de weg naar hun bevrijding werd ingeslagen.

Ik neem u mee naar het eiland Barbados. Het was in 1834 dat daar de slavernij officieel werd afgeschaft. Maar daar was veel strijd aan voorafgegaan. Tot 1966 nog bleef Barbados een Britse kolonie. Het eiland ligt op de rand van het Caraïbisch gebied, een kleine 1000 km ten Noordwesten van Suriname. Het was een eiland met veel grote rietsuikerplantages, gunstig gelegen voor de handel op Europa, Zuid-Amerika en Afrika. Nederlanders speelden een belangrijke rol in de suiker- en de slavenhandel. Het is hoog tijd om eens een groot museum neer te zetten, waarin dat verhaal goed geïllustreerd en invoelbaar wordt verteld, inclusief de gebruikte kettingen en zweepen. Menig

grachtenpand in Amsterdam is gebouwd van de winsten gemaakt in de slavenhandel.

Aan het einde van de 18e eeuw was 80% van de bevolking van Barbados zwart. Maar in Engeland klonk er een nieuw geluid. Radicale stemmen daar begonnen te verkondigen dat slavernij onbijbels was en dat het goddeloos was andere mensen te bezitten, omdat zelfs Afrikanen kinderen waren van God. In Frankrijk werd gesproken over mensenrechten. Jarenlang streed in die tijd William Wilberforce voor de afschaffing van slavenhandel en van slavernij. Hij motiveerde deze strijd voor abolitionisme vanuit zijn christelijk geloof dat sterk was beïnvloed oor het methodisme. Een film over zijn leven heeft de titel *Amazing grace*. verbazingwekkende genade, Wilberforce geloofde principieel in de gelijkwaardigheid van al Gods schepselen. In zijn boek *Real Christianity* (Echt christendom, vereenvoudigde titel) uit 1797 confronteerde Wilberforce de bovenlaag van de bevolking met hypocrisie en blinde vlekken. Maar wat kun je verwachten als zelfs iemand als Thomas Jefferson, de opsteller van de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring, met al z'n mooie zinnen over gelijke rechten en kansen tot ontplooiing van mensen, zelf een grote plantage met slaven bezat. Hij schreef: 'Justice is in one scale and self-preservation in the other.' Velen in die tijd zeiden: het is niet zo erg, als je maar goed met je slaven omgaat. Volgens Wilberforce kon het niet gaan om goede of slechte meesters. het moest gaan om bevrijding, niet alleen van de slaven, maar ook van de meesters, bevrijding van een goddeloos systeem, bevrijding door Christus van het kwaad, dat zich had genesteld in hun hart.

Grote indruk maakten in die tijd verschillende slavenopstanden. Wanhopige afgebeulde mensen pikten het niet langer. In april 1816 was Barbados aan de beurt. De opstand werd genoemd naar de leider: Bussa's Rebellion, en vond plaats op 14, 15 en 16 april. Het was ironisch genoeg, Pasen, het feest van de opstanding van Christus. De slaaf Bussa was in Afrika geboren, gevangen door Afrikaanse slavenhandelaren en aan de Britten verkocht. Bussa werd verhandeld op de slavenmarkt van Barbados. Er is verder weinig van hem bekend. Zijn eigenaren vonden het de moeite niet waard om hem anders dan een voorwerp, dat kon worden bezeten, te beschouwen. Mogelijk had Bussa die leiding moest geven aan andere slaven, iets meer vrijheid dan de meesten. De opstand die hij leidde was de grootste die het eiland Barbados heeft gekend.

Juist in die tijd werd er in het parlement te Londen gediscussieerd over een klein beetje verbetering in het lot van de slaven in de koloniën. Maar toen de slaven op Barbados begrepen dat dit helemaal niet betekende dat men van plan was ze vrij te laten, sloeg hun hoop om in een enorme wanhoop die als het ware tot

ontploffing kwam. Bussa nam de leiding. Zijn opstand begon op een van de grote suikerplantages van Barbados op Paaszondag 1816. Het slavenleger telde meer dan 400 mannen en vrouwen. Ze werden genadeloos verslagen door de Britse soldaten en de plantage-eigenaren. Ongeveer 120 slaven, waaronder Bussa, werden gedood. De opstand mislukte, maar heeft grote invloed gehad op de geschiedenis van Barbados. Bussa wordt in Barbados als een voorloper van de bevrijding vereerd en kreeg in 1985 een standbeeld. In 1998 riep het parlement van Barbados hem uit tot nationale held, een Mozes voor zijn volk.

In 1807 lukte het de Britse abolitionisten het parlement in Londen een verbod op slavenhandel aan te laten nemen. Slavernij zelf was juridisch veel moeilijker, want dan kwam je direct aan het bezit van mensen, die mensen bezaten. De eigenaren zouden financieel moeten worden gecompenseerd. De slaven zouden betaalde knechten moeten worden. Acht jaar na de dood van Wilberforce bracht de Slavery Abolition Act in 1833 eindelijk de afschaffing slavernij in het Britse wereldrijk en dus ook op Barbados. Maar weet u dat heel veel landen toen nog lang niet zover waren. Nederland bleef tot 1863 vasthouden aan de slavernij en ging tenslotte onder vele protesten van de eigenaren en de aandeelhouders, krakend en piepend door de bocht, toen het echt niet anders meer kon. En het was echt niet zo dat slaven alleen in Suriname woonden. Formeel juridisch was er geen slavernij in Nederland. Maar slavenkindertjes werden schattig gevonden en door de rijken aan elkaar cadeau gedaan. Ze staan op de schilderijen en werden begraven bij de hortus botanicus. Nog rond 1860 stonden er advertenties in de Amsterdamse kranten waarin eigenaars hun plantages in Suriname inclusief slaven te koop aanboden. Diezelfde eigenaars stonden in aanzien in de Amsterdamse kerk.

Achteraf is het gemakkelijk om te zeggen: 'Hoe is het mogelijk dat mensen dat toen niet zagen!?' 'Hadden ze stront in hun ogen, terwijl ze de bijbel lezen?' Maar iedere tijd heeft zijn eigen blinde vlek. En er waren allerlei manieren om als slaveneigenaar je eigen gelijk in de bijbel te lezen. Er werden in het Romeinse rijk toch ook slaven gehouden? De apostel Paulus zegt er niets van. Het laatste dat een diepzeevis ontdekt, is zout water. Sommige dingen in het dagelijks leven zijn zo vanzelfsprekend, dat je ze eenvoudigweg accepteert als behorend bij het leven. 'Gerechtigheid ligt in één schaal van de balans, zelfbehoud ligt in de andere.' Weeg die twee maar eens tegen elkaar af. Wat doe je wanneer gerechtigheid alleen maar kan bestaan ten koste van jouw eigenbelang op korte termijn. Wij laten ons geweten gemakkelijk in slaap sussen. Of is het soms eigenlijk al dood?

Vandaag willen de kerken uit het Caraïbisch gebied

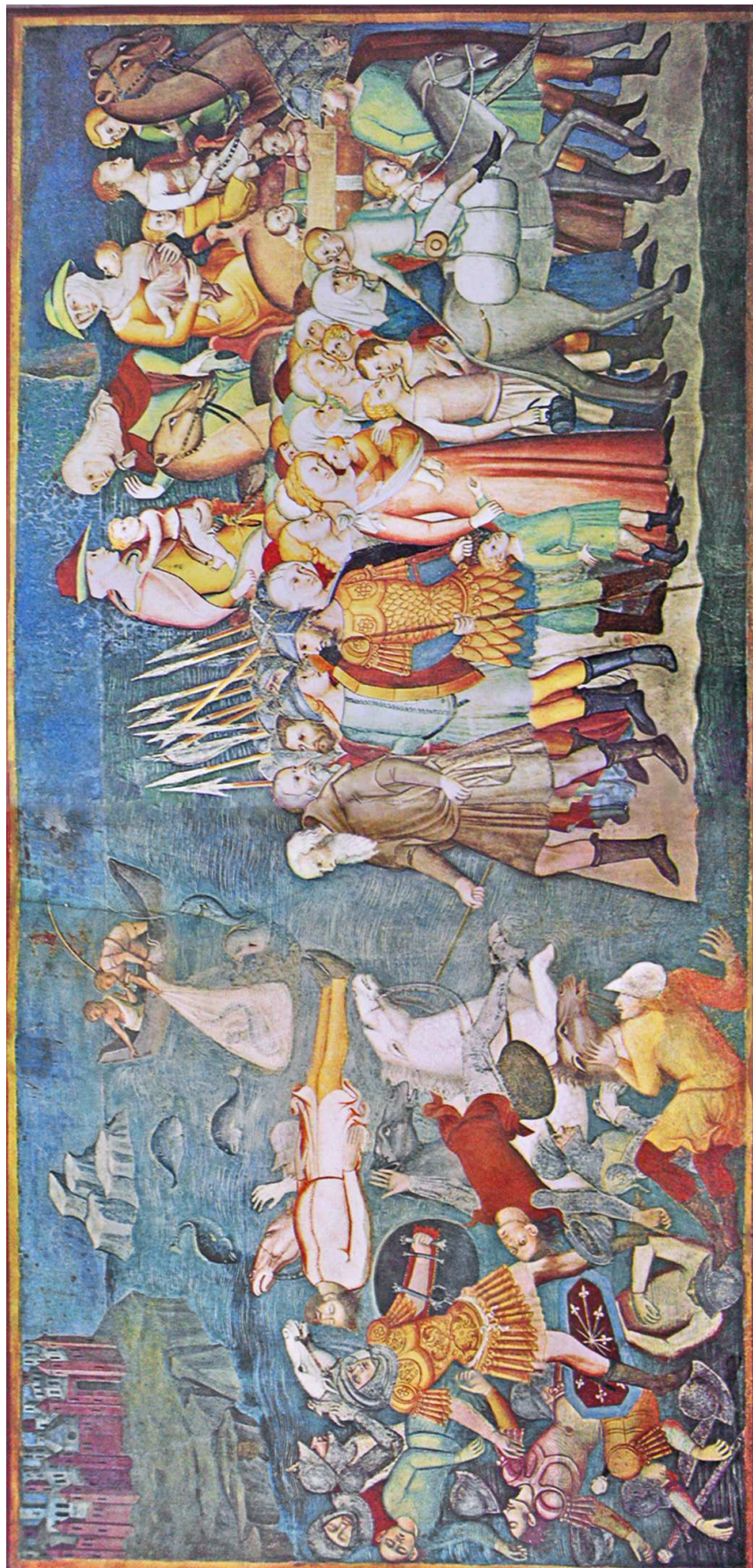
zichzelf en ons opnieuw aan het denken zetten, over de aarde, over de manier waarop mensen met elkaar omgaan, over de voetafdruk. Zij hopen dat Jezus zijn hand, figuurlijk gesproken, op ónze kerk zal leggen, zoals eens op de dochter van Jairo, zodat de kerk opnieuw een plek zal zijn waar wij anders leren kijken. Zij hopen dat ons de schellen van de ogen zullen vallen, zodat wij nieuw zullen kijken naar elkaar. Zij hopen dat ons de ketenen van de handen en de voeten zullen vallen, zodat wij in beweging komen. Misschien lijkt ons geloof soms dood of irrelevant met betrekking tot de grote problemen in de wereld. De

opstandingskracht van Christus is in staat ons op te richten en ons een identiteit te geven, niet zelf gemaakt. Misschien zijn wij verdeeld in kerkelijke hokjes en uiteen gewaaierde tradities. Misschien zie je vooral Rooms-katholieken, Oudkatholieken, Gereformeerden, Hervormden en ga zo maar door. Wanneer Jezus het is die onze hand richt om aan de slag te gaan, zullen wij elkaar, zo verschillend als wij zijn, herkennen als kinderen van één Vader, die samen vrolijk bouwen aan Gods huis van gerechtigheid en vrede in deze wereld, ook, nee zelfs in onze tijd.

Amen.

Figuur 1: Emancipation Statue Bussa Rising Barbados, Karl Broodhagen 1985

Figuur 2: De doortocht, Fresco Chiesa Collegiata Santa Maria Assunta, San Gimignano 1356, Bartolo de Fredi.